

RENACIMIENTO MAYA
YUCATÁN
GOBIERNO DEL ESTADO | 2024 • 2030

SAF
SECRETARÍA DE
ADMINISTRACIÓN
Y FINANZAS

Yáax Taak'in ti' U Ka'a Síijil Maaya 2025

Ti' u t'aanil kaaj

Ba'ax ku taasik

U k'ubent'aanil Jala'ach	3
Nu'ukbesajo'ob jach k'ana'ano'ob	4
Tuukulmeyajo'ob jach k'ana'ano'ob	5
Ba'ax ku taasik u Meyajil Taak'in ku Jóok'ol	9
U Tsoolil Bix unaj u Meyajta'al le Taak'ino' 2025	15
A'almajt'aanil ti' u Yokol Taak'in wey tu PéetLu'umil Yucatán 2025	19
Taak'in ti xook	22

U k'ubent'aanil Jala'ach

“U Ka'a Síijil Maaya jump'éel tuukulil bix u yila'al Yucatán tu pach k'iinilo'ob, ku kaxantik u je'elbesik k'péetlu'um yéetel u yaantal meyajo'ob, u mu'uk'ankunsa'al le infraesturail yéetel u péeksilta'al miatsil yéetel le sukbe'enilo'ob ku ye'esiko'ob máaxo'on”.

Joaquín Díaz Mena
Gobernador Constitucional de Yucatán

Nu'ukbesajo'ob jach k'ana'ano'ob

- ◇ U ka'a Síijil Ko'olelo'ob
- ◇ Táankelemo'ob u ka'a Síijilo'ob
- ◇ U Múuch' Meyajil Toj Óolal
- ◇ U kananil jáalk'abnáab
- ◇ K K'íinbeksik u Ka'a Síijil Maaya 2025
- ◇ U ts'aabal Áantajil ti' le Infraestructurail uti'al u jóoyabta'al páak'alo'obo'
- ◇ Ma' éek'ili' yéetel u kaláanta'al le jaanalo'ob ma' u loobilkúuntik le toj óolalo' uti'al u Ka'a Síijil Maaya Kaaj
- ◇ U Kaláanta'al Maaya Kaaj yéetel u Ka'a Síijil Maayat'aan

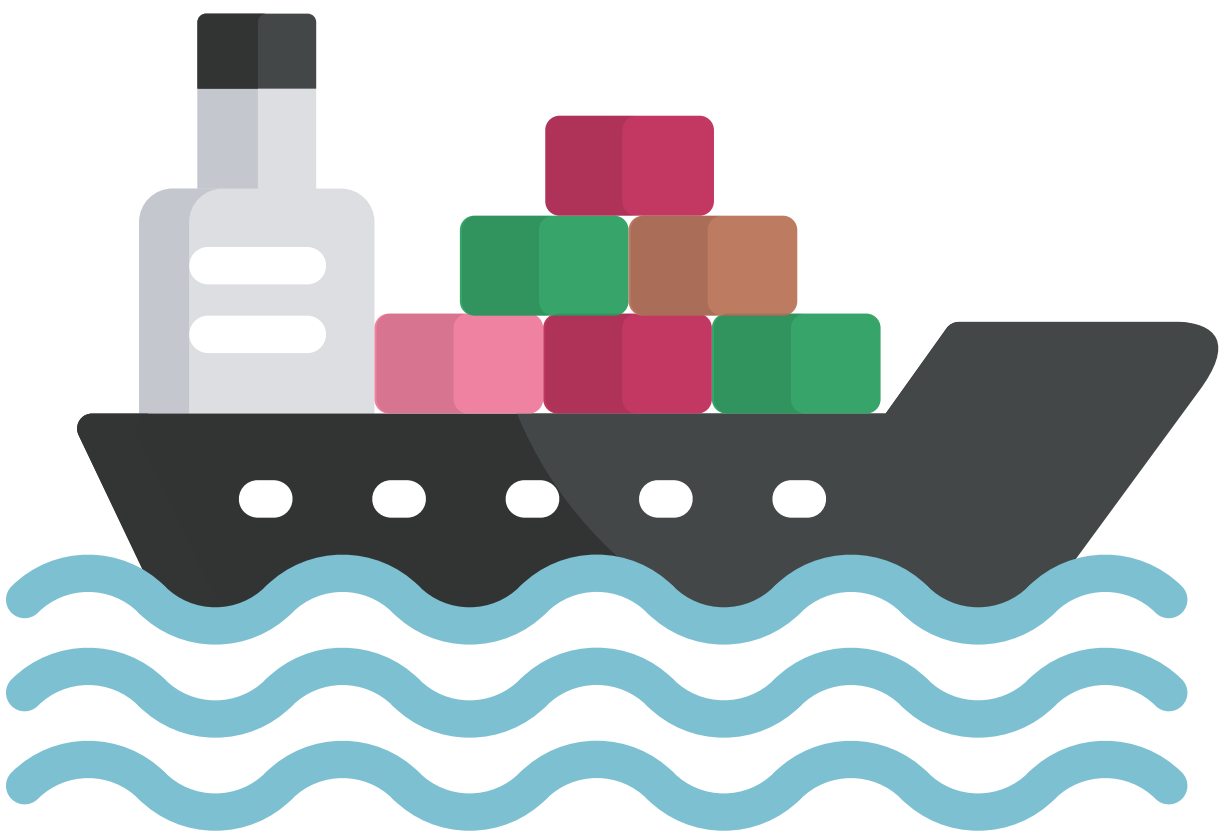

Tuukulmeyajo'ob jach k'ana'ano'ob

- ◊ *U Nojochkiinsa'al yéetel u Túumbenkunsa'al u Puertoil ti' Altura*
- ◊ *Infraestructurail uti'al jump'éeel Ma'alob Kuxtal ti' méek'tankaajo'ob*
- ◊ *6 Kúuhilo'ob Ka'a Síijil – KA'SIIJIL*
- ◊ *U beeta'al yéetel u yutskiinsa'a'al beejilo'ob uti'al u jo'osa'al páak'alo'ob*
- ◊ *Ma'alob kuxtal uti'al Jo'*

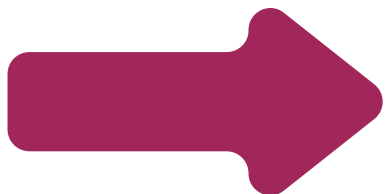

U Nojochkíinsa'al yéetel u Túumbenkunsa'al u Puertoil ti' Altura

1,597 MDP

Taak'in ku yokol t Péetlu'uma' ku taal ti' majan taak'in ti' ya'abach k'iinilo'ob ku beetik

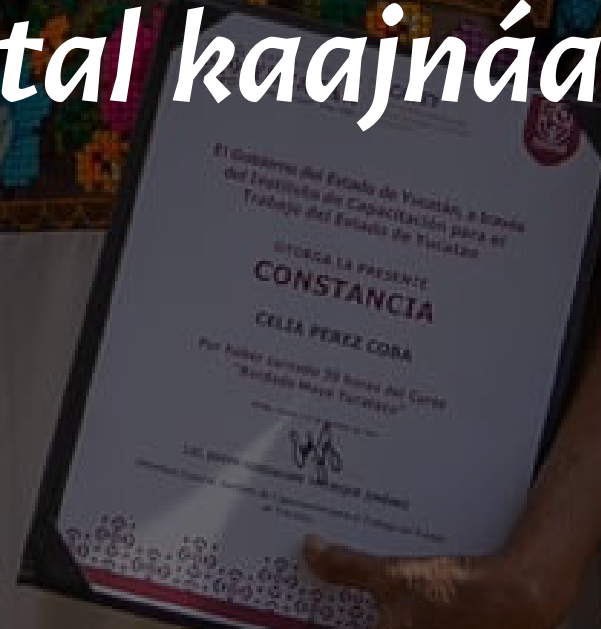
7,900 MDP

U múul Yokol taak'in yéetel Jala'ach Federal yéetel kúuchilo'ob xma' jala'achilo'ob

Yéetel u tanchúumukil ti' le majan taak'ino' kaxanta'abi' jump'éel okol taak'in kex jo'op'éel asab máal

“Bejla’e’ asab mix bik’in u pach k’iinilo’ob ti’ Yucatán uti’al ti’ tu láaklo’on...mix bik’in tuka’aten jump’éel péetlu’um ma’ u yilik u k’ananil ti’ u ya’abilo’ob máako’ob.” Joaquín Díaz Mena

U Yáax Taak'inil ti' u Ka'a Síijil Maaya, jump'éeel jach k'ub óol meyaj ti' le taak'ino ti' tuláakal le yucateco'ob, tojbekúunsa'al tumen u tuukili u kaláanta'al Máak Mexicano uti'al u taak'in yéetel utsóol, ku taanilkúunsa'al ti' leti', u ma'alob kuxtal kaajnáal yéetel u t'oxol yéetel p'is óolalil yaan u je'elbesik Yucatán.

***Ba'ax ku taasik u
Meyajil Taak'in
ku Jóok'ol***

Ba'ax le Taak'ino' ku Jóok'ol

*U tuukulil meyaj Óokol
Taak'in Yucatán*

*U Tsoolil Bix unaj u
Meyajta'al le Taak'ino'*

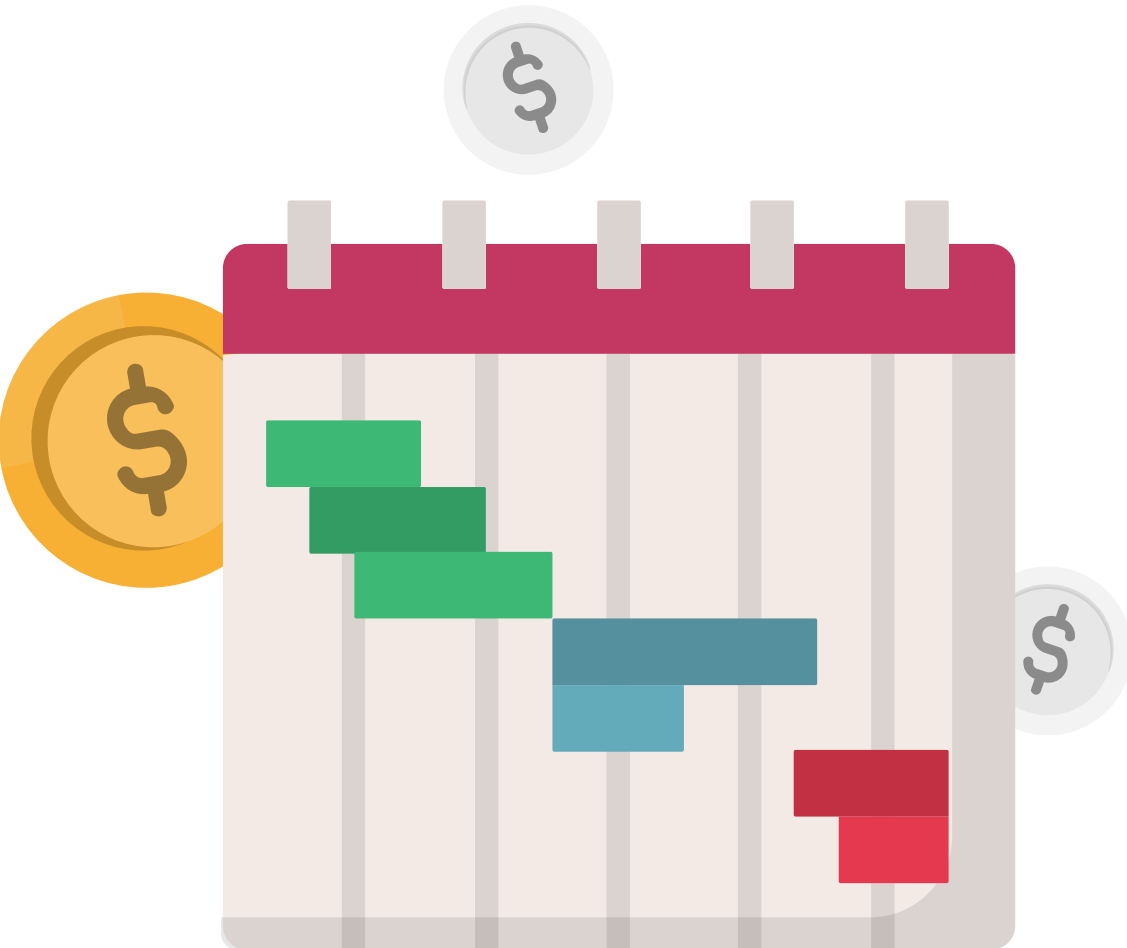
*U chuunil A'almajt'aan ti'
u Yokol Taak'in Yucatán*

Jump'éel ju'un yaan ti' tsoolol yo'olal bix kun u mola'al taak'in ti' péetlu'um yéetel bix kun meyajta'al ti' le uláak' ja'abil fiscal.

Le Nojpáajtalil Jala'ach ku beetik yéetel ku túuxtik ti' Nojmola'ay Péetlu'um uti'al u xaak'alil, u tsikbalta'al yéetel u éejenta'al.

Bix ku beeta'al u meyajbil Jóokol Taak'in

U Jala'achil Péetlu'umil ichil u máan jump'éel ja'ab, unaj u máantatsik jump'éel tsool k'iinilo'ob ti' meyaj'ob ku k'áabatiko'ob ciclo presupuestarioil.

Le ciclo presupuestarioil ku beetiku-baj yéetel úukp'éel jaats meyaj'ob, tsoolol meyaj, nu'ukbesajo'ob, u yila'al bix kun xu'upul le taak'ino' u beeta'al yéetel u kaláanta'al, u p'íisa'al yéetel u ts'aabal k'ajóoltbil le xuupo'.

Le je'ela' ku páajtkunsik u tsola'al le xupo' jach ma'alob , taak'in, sáasi-lkúunsa'al yéetel xma' tus.

Ciclo presupuestarioil

1. U Tsoolil Meyaj

Ku jets'el nojoch tuukulmeyajo'ob uti'al u chu'uku le ba'axo'ob u k'áata'al Péetlu'uma'.

7. U Ts'a'abal k'aj óoltbil le xuup taak'ino'

Ku ts'a'abal k'aj óoltbil bix xu'upi le taak'ino ti' u mola'ayilo'ob jala'ach yéetel ti' le kajnáalo'ob.

6. P'isa'al

Ku beeta'al jum'péel xaak'alil ti' le nu'ukbesajo'ob ti' taak'in uti'al u yila'al u ma'alobil yaanti'ob ti' le kajnáalo'ob.

5. Baykunantik

Ku tuukulta'al tak tu'ux tso'o'ok u chuka'a' le ba'axo'ob jets'a'ano' ti' u chúunil ja'ab.

2. Nu'ukbesajo'ob

Ku jets'el le nu'ukbesajo'ob ti' taak'in yéetel le ba'axo'ob k'abéeti'ob uti'al u beeta'al le ba'axo'ob ku kaxanta'al.

3. U jets'el bix kun xuupul le taak'ino'

Ku ye'esa'al u baajuxil, bix kun t'oxol yéetel tu'ux kun xuupul u taak'in kaaj.

4. U Beeta'al yéetel u kaláanta'al

Ku xuupul le taak'ino' ts'a'aban je'el bix jets'a'an ti' u tsoolil k'iinilo'ob.

Máakalmáakutsoolilmeyajti' uJóok'olTaak'in

Ti' jump'éeel jats k'iinilo'ob jets'a'an

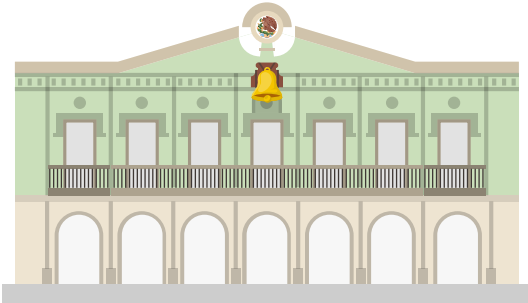
Julio - agosto

Ku beeta'al u taanil tuukulmeyaj ti' Taak'in ti' le Nojpáajtalilo'ob yéetel ma' jala'achilo'ob.

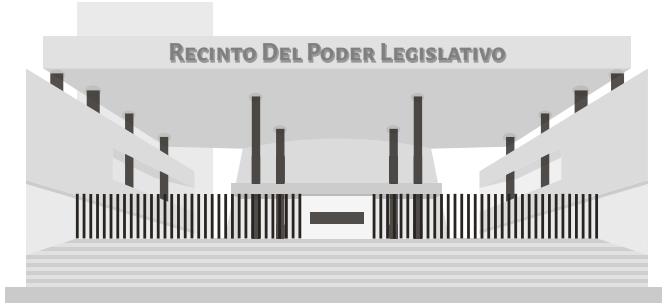
Noviembre

Le Nojpáajtalil Jala'achilo' ku ts'aalik ti' u ch'ajolil ti' le K'áatchi'il Múuch'kabilo' ti' taak'in le Tuukulmeyajo' ti' Taak'in.

Ti' 26 ti' noviembre tak 14 ti' diciembre

Le Nojmola'ay ti' le Péetlu'umilo' ku xaak'atik yéetel ku tsikbaltik le Tuukulmeyajo' ti' Taak'in.

1 ti' enero

Ku chúunsa'al u meyajil ti' u Jóok'ol Taak'in.

Enero - abril

Ku tuukulta'al bix kun xu'upul le taak'ino' yéetel ku múuch'a'al le tuukulmeyajo'ob ti' okol taak'in.

Septiembre - noviembre

Ku múuch'a'al le ukulmeyajo' ti' Taak'in.

U xuulil 25 ti' noviembre

Le Nojpáajtalil Jala'ach ku túuxtik le Tuukulmeyajo' ti' Taak'in ti' Nojmola'ay ti' le Péetlu'uma'.

Taanil ti' 15 ti' diciembre

Le Nojmola'ay ti' Péetlu'um ku jets'ik le Tuukulmeyajo' ti' Taak'in.

Máakalmáak u tsoolil meyaj ti' u Jóok'ol Taak'in
Ti' jump'éeel jats k'iinilo'ob yéetel túumben jala'ach

Julio - octubre
Ku beeta'an u taanil tukulmeyajil ti' Taak'in ti' le Nojpáajtalilo'ob ku meyajob chéen tu junalo'ob.

Noviembre - Diciembre
Ku múuch'a'al.

Máximo el 20 de diciembre
U Noj Páajralil Jala'ach ku túuxtik u Tuukulil Meyaj ti' Taak'in ti' le Nojmola'ayil ti' le Péetlu'uma'.

Taanil ti' 31 ti' diciembre
U Nojmola'ayil ti' le Péetlu'uma' ku jets'ik u Tuukulil Meyaj ti' le Taak'ino'.

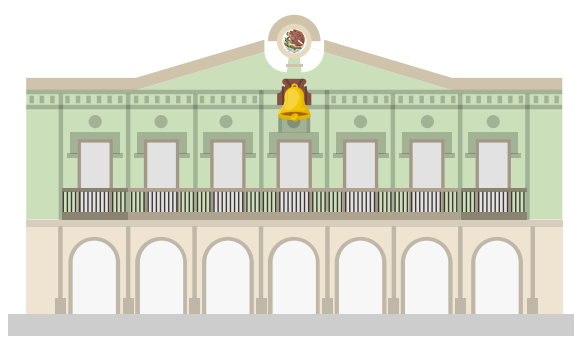
Enero - noviembre
Beeta'ab u tuukuli tu'ux je'el u xu'upul le taak'ino' yéetel ku múuch'a'al le tuukulmeyajo'ob ti' okol taak'in.

1 ti' octubre
Ku Ch'ajóolil ti' u meyajil le Jala'achil ti' u Péetlu'umil Yucatán.

U tanchúumukil ti' diciembre
U Noj Páajtalil Jala'ach ku ts'aik u ch'ajolil ti' u Múuch'kabil K'áatchi'itil ti' Taak'in ti' u Tuukulmeyajil ti' Taak'in.

Ti' 21 tak 31 ti' diciembre
U Nojmola'ayil ti' le Péetlu'uma' ku xaak'altik yéetel ku tsikbaltik u Tuukulil meyaj ti' Taak'in.

1 ti' enero
Ku chúunsa'al u meyajil ti' u Jóok'ol Taak'in.

***U Tsoolil Bix unaj u
Meyajta'al le Taak'ino'
Yucatán 2025***

Ba'ax u Tsoolil Bix unaj u Meyajta'al le Taak'ino'

 Jump'éeel ts'íibil ku tsoolil
bix anik le taak'ino'.

 Jump'éeel p'íisil yo'olal bix anik u
taak'inil le Péetlu'uma'. Uti'al u
beeta'al ku meyajta'al chíikulilo'ob
tan xel lu'umlilo'ob, nojlu'umo'ob
yéetel péetlu'umo'ob.

 Bix ku yila'al u bin u ka'antal uti'al
2025, je'el bix ken u taasik ti' u
yokol taak'in yéetel xuup taak'in.

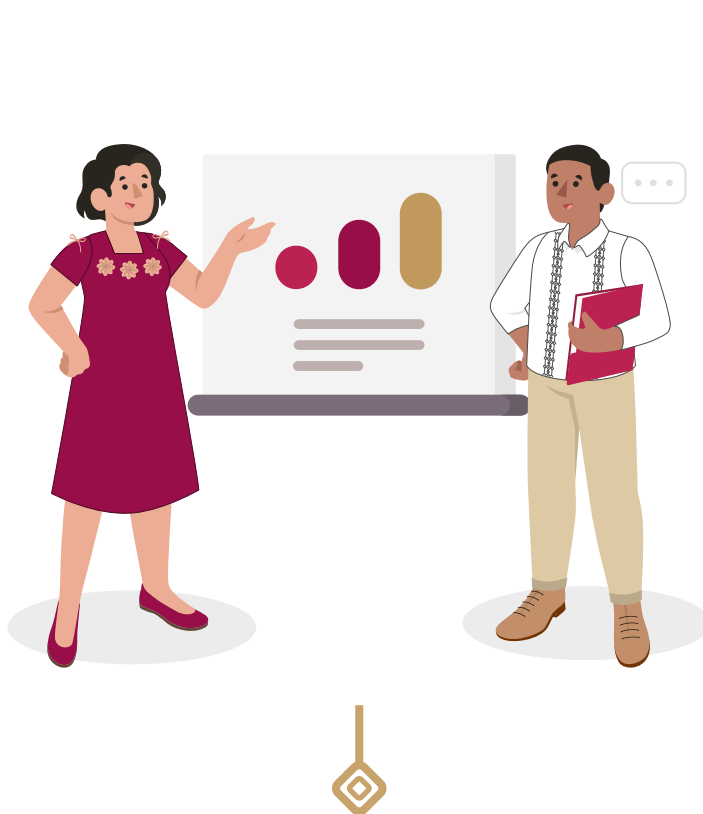
 Bix kun jets'ik u meyajil taak'in
péetlu'uma', u k'áat u ya'alik: Bix ken u
mola'al yéetel bix yaan u kaláanta'al le
moola'an yaan u ts'áik uti'al u chuka'a
le ba'ax u k'áata'al uti'al le uláak' ja'abo'.

Bix anik u taak'inil Yucatán

Yáax kúuchil ti' nojlu'um ti' u k'uchko'ob ajxíimbalo'ob nojlu'umilo'ob yéetel tan xel lu'umilo'ob ti' úuchben naajilo'ob wa zonas arqueológicas.¹

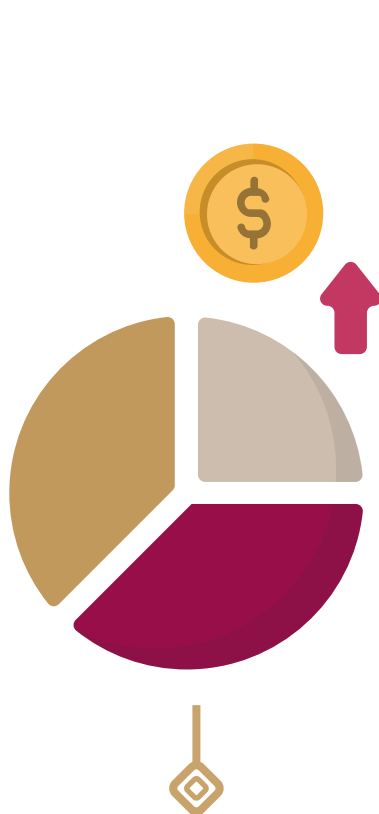

U bin u ka'antal u taak'inil ti' le ba'axo'ob **ku jóok'ol +3.58%**²

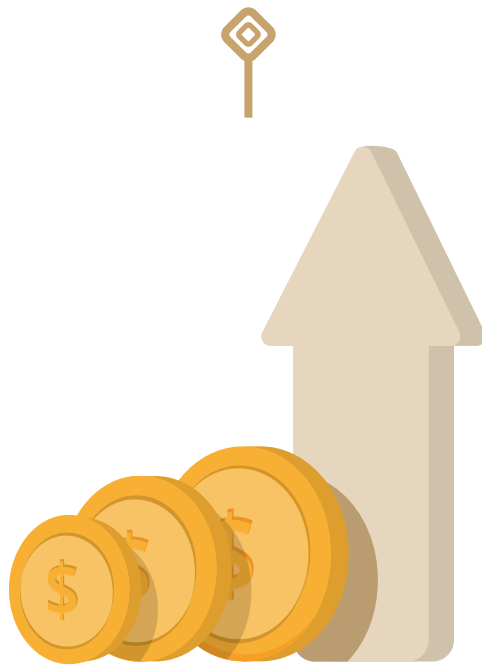

Meyajo'ob tu'ux ku ts'a'abal u páajtalilo'ob máak **+2.8% yo'olal ti' 2023**¹

U k'uchlo'ob ajxíimbalo'ob yéetel u ka'antalil ti' **1.8% yo'olal ti' 2023**²

U bin u ka'antal le jats'ilo'obo' **Yáax Meyajilo'ob +2%, Ka'a Meyajilo'ob +7.2%, Yóox Meyajilo'ob +3.6%, yo'olal ti' 2023**¹

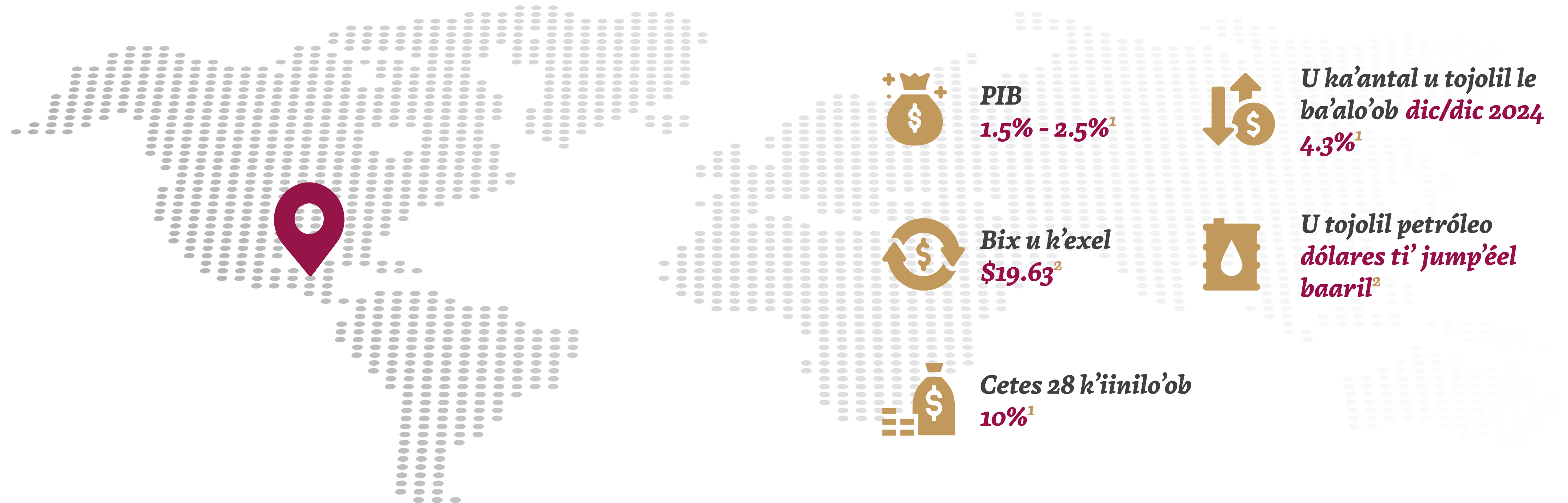

U taak'in yucatecail tu ye'esaj jump'éel ka'anail ti' **4% yo'olal ti' 2023**¹

Kóom ts'íibo'ob:

- 1. U Tsoolil Bix unaj u Meyajta'al le Taak'ino' 2025, ti' u Péetlu'umil Yucatán.
- 2. U tsool ts'íibil yo'olal taak'in III yóox winal 2024.

Ba'ax ku tuukulta'al uti'al u taak'inil mexico 2025

Kóom ts'íibo'ob:

- 1. U Tsoolil Bixunaj u Meyajta'al le Taak'ino' uti'al u chuunil ti' le A'almajt'aanil ti' okol taak'in yéetel u Tuukul meyaj ti' Taak'in ti' Jóok'ol Taak'in ti' le Nojlu'umo' ti' u meyajil fiscal 2025.
- 2. U Tsoolil Bix unaj u Meyajta'al le Taak'ino' 2025 ti' u Péetlu'umil Yucatán.

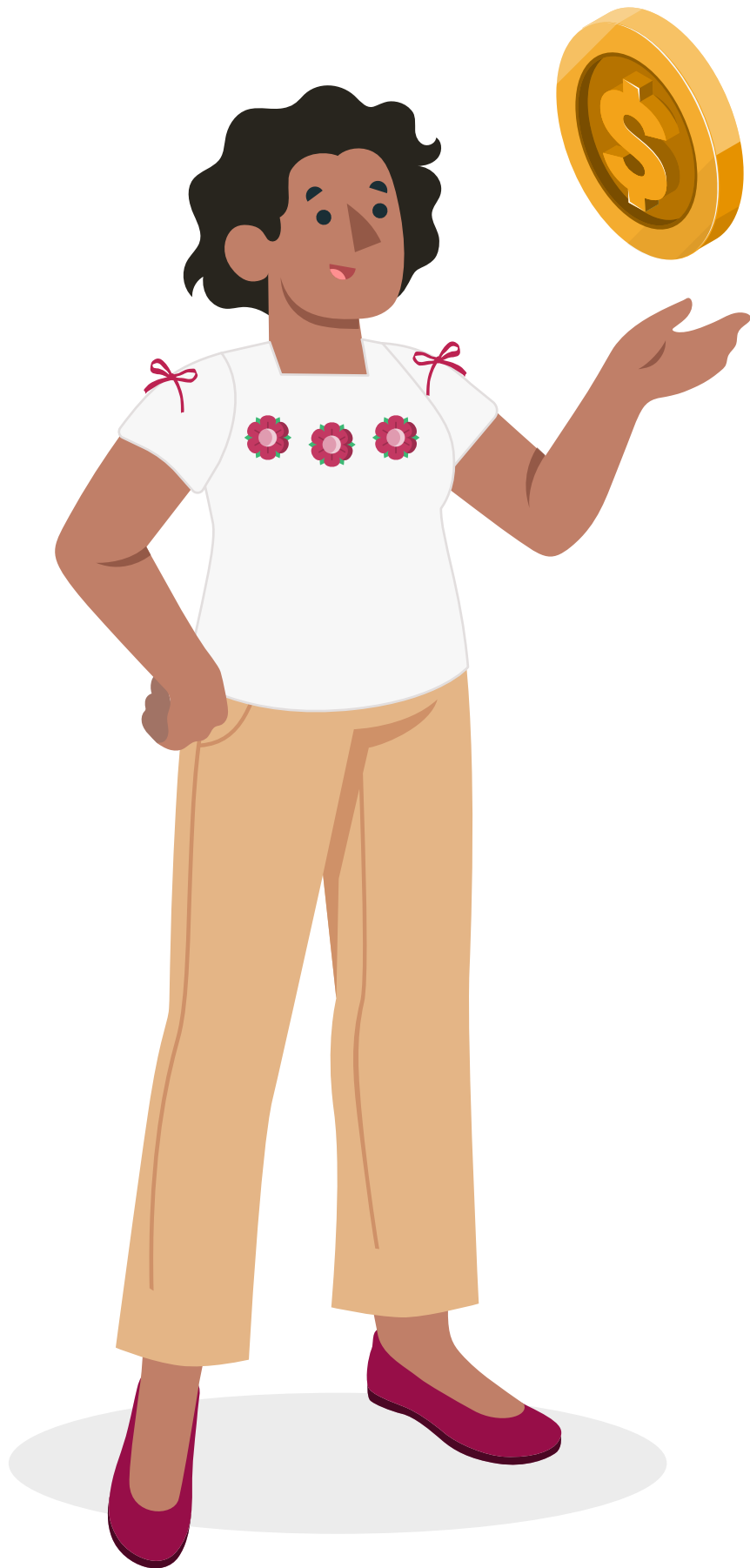
***A'almajt'aan ti' Okol
taak'in ti' u Péetlu'umil
Yucatán 2025***

Ba'ax le A'almajt'aanil ti' Okol taak'in yéetel ba'ax u k'ananil

Jump'éelts'íibil kutsoolik buka'aj taak'in yaan u molik le péetlu'uma' yéetel bix ku molik.

Le taak'ino' mola'an yaan u meyajta'al uti'al u beeta'al u meyajil péetlu'uma' je'el bix u ts'a'abal xook, toj óolal yéetel kananil, je'el bix u kaláanta'al jump'éel ma'alob kuxtal yéetel u táakmuk'il ti' le kajnáalo'obo'.

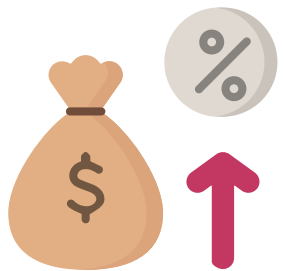

Le taak'ino' ku yokol wey t péetlu'uma' ku taal ti' ka'ap'éel tu'uxi'

- ◊ Taak'in ma' jets'ani' jach tu'ux kun xu'upul: Taak'inil ku taal ti' u noj lu'umil México le péetlu'um yaan u páajtalil u k'amik yéetel u éejenil ti' le belbest'aanil ti Sistema Nacional ti Coordinación Fiscal.
- ◊ Taak'in jets'a'an tu'ux kun xu'upul: Ku ts'áik le federaciono' ti' le péetlu'umo', yéetel u éejenil ti' A'almajt'aan ti Coordinación Fiscal.

Buka'aj taak'in ku pa'ata'al u mola'al ti' 2025

4,459.0

Impuesto'ob

21,984.0

Táakpajlo'ob

214.6

Ba'alo'ob

2,882.1

Mokt'aano'ob

1,355.2

Taak'in ku ts'a'abal yo'olal
u múul meyajil fiscal

2,981.6

Páajtalilo'ob

18,997.3

U ts'a'abal

466.4

Ch'aliko'ob

0

U Ts'a'abal ti'
ma'alobkiinsa'al

2,405.7

U máansa'al, u ts'a'abal,
u yaanta'al, pensiono'ob
yéetel jubilaciono'ob

31,460.8

Ma' jets'ani' jach tu'ux kun xu'upul

24,285.2

Taak'in jets'a'an tu'ux kun xu'upul

1,964.2

Taak'in ku bo'ota'al ti'
kanáant toj óolal

3,440.1

Taak'in ku yokol yo'olal
koonol ba'alo'ob yéetel
ts'áaj meyajilo'ob.

1,633.0

Taak'in ku yokol yo'olal
financiamiento'ob

62,783.3
Taak'in ku
yokol

Kóom ts'íibo'ob:

1. Xookilo'ob ti' mdp.
2. U sumail ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u páajtal u jela'antakil ti' chukanil yo'olal le redondeoil.

***Taak'in ti'
xookilo'ob Yucatán***

Jaatsilo'ob ti' xuup

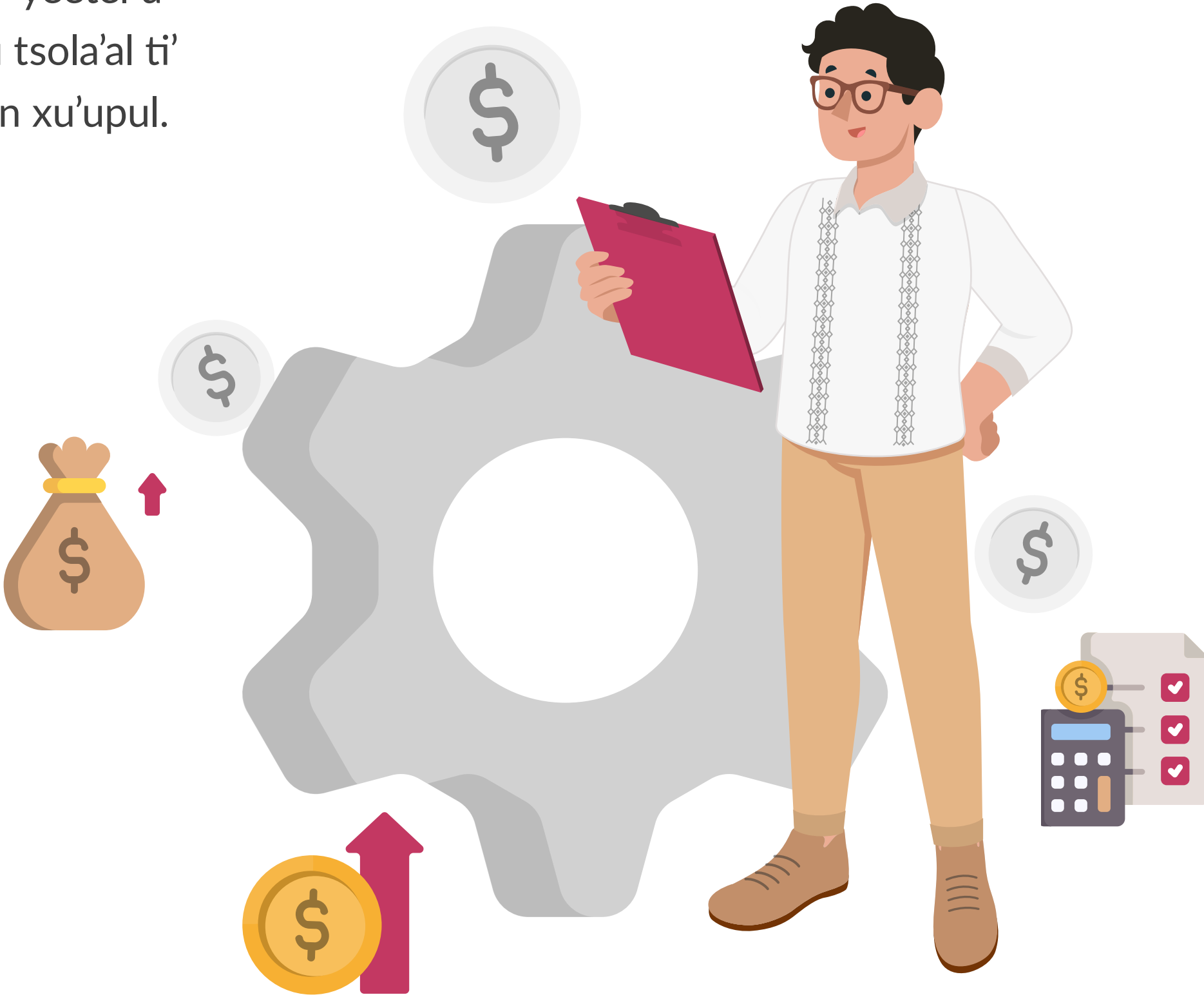
Uti'al u paachkunsal jach tu sutukil le taak'ino' yéetel u tu'ux unaj u xuupul le taak'ino', u xuupil kaaj ku tsola'al ti' kamp'éel jaatsilo'on uti'al u k'aj óolta'al tu'ux kun xu'upul.

Máax ku xuup

Jatsil nu'ukbesaj: Ku k'aj óoltik máaxo'ob jach yaan u kuch ti' u meyajtik le taak'ino' je'el bix le Noj páajtalil Jala'ach, Nojmola'ayil Nojlu'um, Nojpáajtalil P'is Óolal yéetel Jáak'ab mola'ayo'ob.

Uti'al ba'ax ku xu'upul

U jatsil yo'olal ba'ax kun meyaj jets'a'an: U ch'aik u yilik le ba'axo'ob jach k'ananil ti' u jala'achil ti' le péetlu'uma', je'el bix u táak-muk'il taak'in, kaaj yéetel uláak'ob.

Ti' ba'ax ku xu'ulpul

Jaatsil ti' ba'ax kun xu'upul: Ku much'ik yéetel ku tsolik le xuupo'ob je'el bix u je-la'anil le ba'ax kun maanbil wa kun bo'olbil.

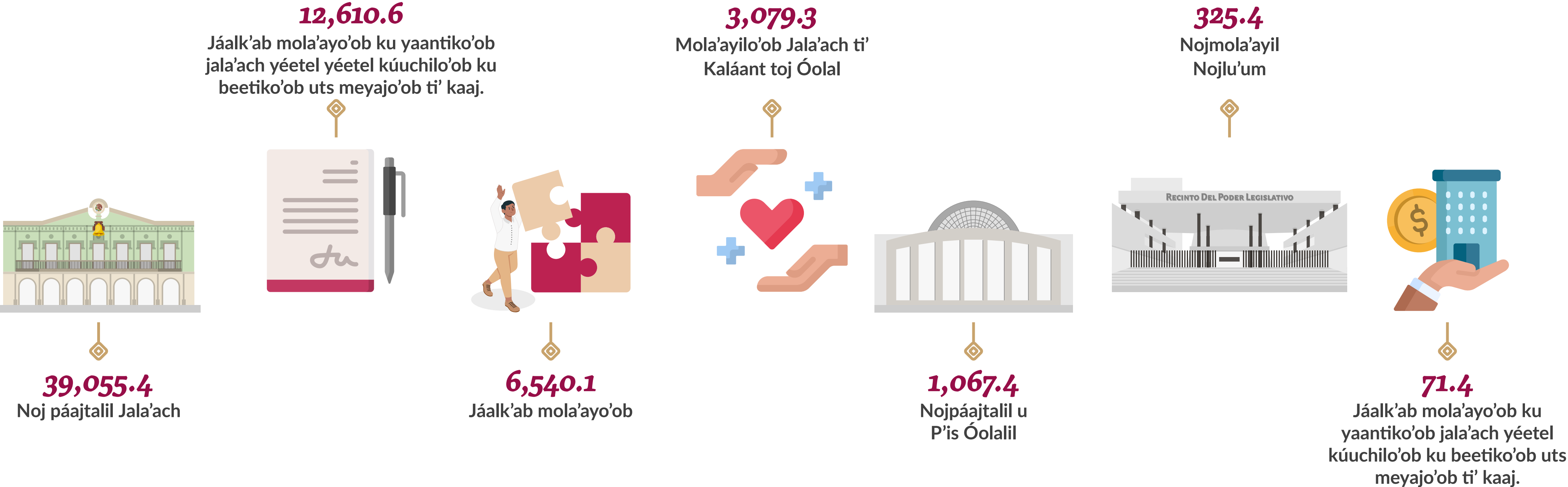
U Jats'a'al Taak'in:

- ◊ **U xuup taak'in ti' jejeláas ba'alo'ob:** U toojolil u uti'al u meyaj jala'ach.
- ◊ **U xuup taak'in ti' infraestructu-rail:** Maan wa u ma'alobkiinsaj kúuchilo'ob, je'el bix nukuch naajilo'ob, nukuch nu'ukulo'ob wa nu'ukulo'ob kúuchilo'ob

Máax ku xuup

Jatsil nu'ukbesaj

Ku k'aj óoltik máaxo'ob jach yaan u kuch ti' u meyajtik le taak'ino' je'el bix le Noj páajtalil Jala'ach, Nojmola'ayil Nojlu'um, Nojpáajtalil P'is Óolal yéetel Jáak'ab mola'ayo'ob.

Kóom ts'íibo'ob:

1. Xookilo'ob ti' mdp.
2. U sumail ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u páajtal u jela'antakil ti' chukanil yo'olal le redondeoil.
3. Ku táakpesal le 5,404.3 mdp. ti' le moolol ti' u taak'inil ti' le Jáalk'ab mola'ayo'obo' ku yaantik jala'ach, je'el bix ti' le taak'in ku bo'ota'al uti'al le kaláant toj óolalo'.

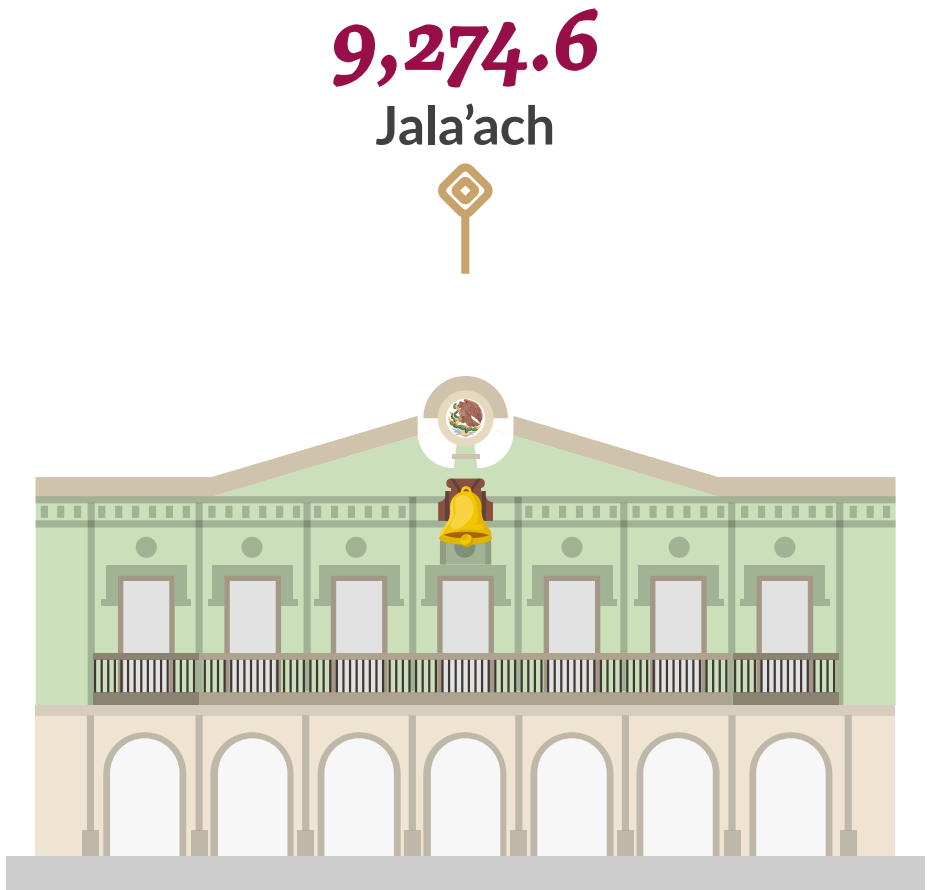
Uti'al ba'ax ku xu'upul

U jatsil yo'olal ba'ax kun meyaj jets'a'an

U ch'aik u yilik le ba'axo'ob jach k'ananiil ti' u jala'achil ti' le péetlu'uma', je'el bix u táakmuk'il taak'in, kaaj yéetel uláak'ob.

34,542.8
Táakmuk'ta'al kaaj

- Kóom ts'íibo'ob:
- 1. Xookilo'ob ti' mdp.
 - 2. U sumail ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u páajtal u jela'antakil ti' chukanil yo'olal le redondeoil.
 - 3. Ku táakpesal le 5,404.3 mdp. ti' le moolol ti' u taak'inil ti' le Jáalk'ab mola'ayo'obo' ku yaantik jala'ach, je'el bix ti' le taak'in ku bo'ota'al uti'al le kaláant toj óolalo'.

Ti' ba'ax ku xu'upul

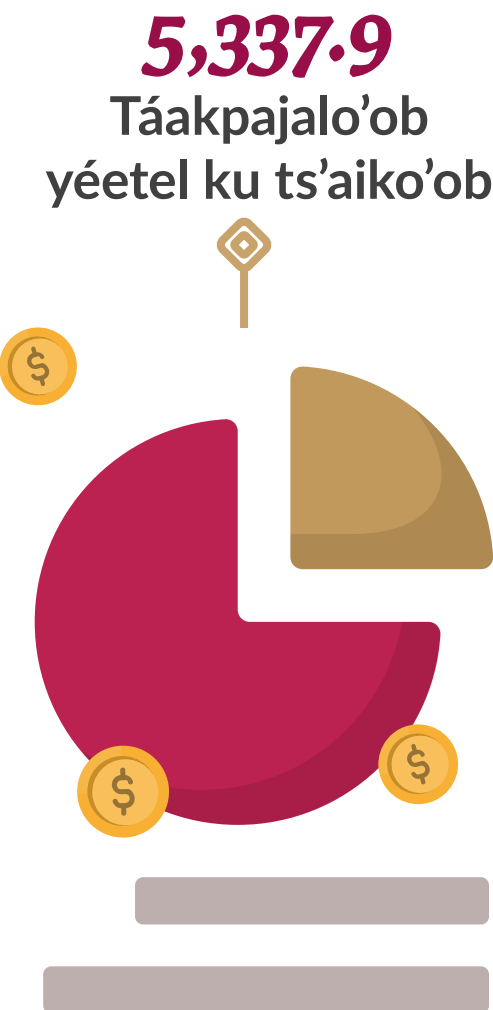
Jaatsil ti' ba'ax kun xu'upul

Ku yilik u meyajil wa u t'oxil ti' le taak'inil kaaj ku taasiko'ob xuupil.

49,994.5

U xuup taak'in ti' jejeláas ba'alo'ob

3,574.4

Pensiono'ob yéetel jubilaciono'ob

441.5

U bo'ota'al le p'aaxo' yéetel u yéesa'al u yéensa'al le p'aaxo'

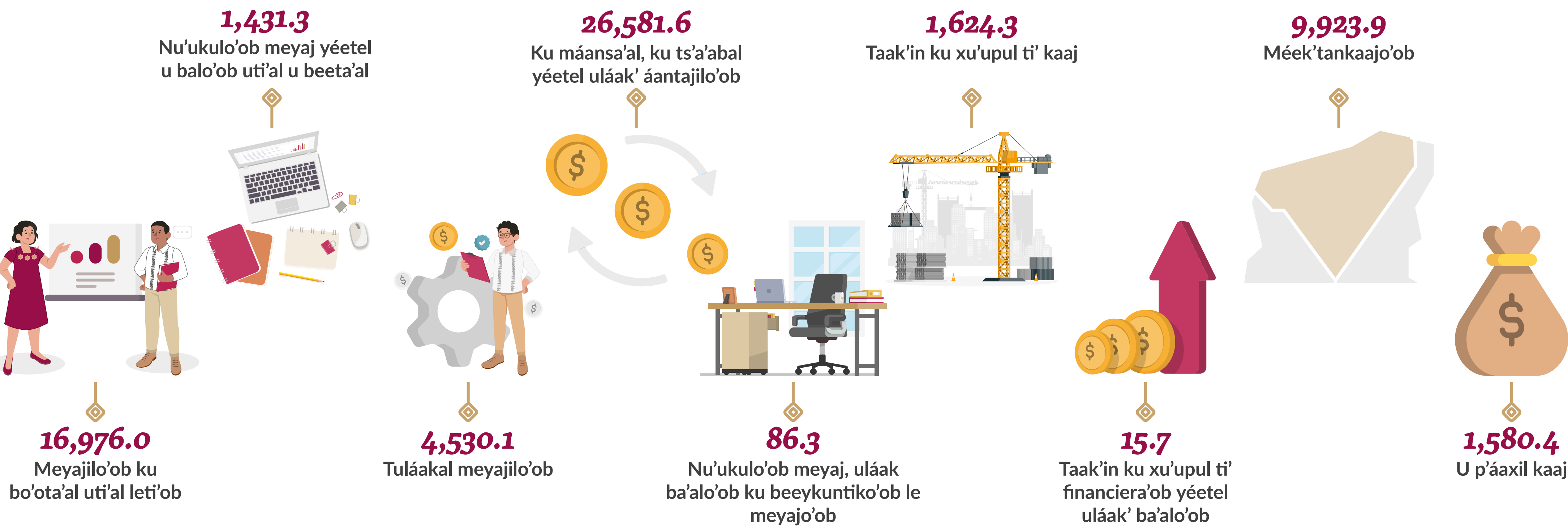
Kóom ts'íibo'ob:

1. Xookilo'ob ti' mdp.
2. U sumail ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u páajtal u jela'antakil ti' chukanil yo'olal le redondeoil.
3. Ku táakpesal le 5,404.3 mdp. ti' le moolol ti' u taak'inil ti' le Jáalk'ab mola'ayo'obo' ku yaantik jala'ach, je'el bix ti' le taak'in ku bo'ota'al uti'al le kaláant toj óolalo'.

Ti' ba'ax ku xu'upul

Jaatsil ti' ba'ax kun xu'upul

Ku much'ik yéetel ku tsolik le xuupo'ob je'el bix u jela'anil le ba'ax kun maanbil wa kun bo'olbil.

Kóom ts'íibo'ob:

1. Xookilo'ob ti' mdp.
2. U sumail ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u páajtal u jela'antakil ti' chukanil yo'olal le redondeoil.
3. Ku táakpesal le 5,404.3 mdp. ti' le moolol ti' u taak'inil ti' le Jáalk'ab mola'ayo'obo' ku yaantik jala'ach, je'el bix ti' le taak'in ku bo'ota'al uti'al le kaláant toj óolalo'.

Jaatsilo'ob ti' ba'alo'ob ku meyajta'al

3,606.0

Jala'ach xma' tusil, Máakil
yéetel náats' ti' Kaaj

12,754.2

Ma'alob Kuxtal ti' toj
óolal uti'al tuláako'ob

20,115.2

Xook, Miatsil yéetel Báaxal,
u Muuk'il ti' Ka'a síijil

10,131.2

Taak'in yéetel u Múul Bin Ma'alob
yéetel Ka' a líik'sa'al k'aax

9,470.4

Infraestructurail uti'al u
Táakmuk'il Lu'um, Tsola'an
yéetel ma' u loobil yóok'ol kab

6,672.6

P'is óolal, Kaláant Kajnáalo'ob
yéetel Tuukul Jets' óolal

Kóom ts'íibo'ob:

1. Xookilo'ob ti' mdp.
2. U sumail ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u páajtal u jela'antakil ti' chukanil yo'olal le redondeoil.
3. Ku táakpesal le 5,404.3 mdp. ti' le moolol ti' u taak'inil ti' le Jáalk'ab mola'ayo'obo' ku yaantik jala'ach, je'el bix ti' le taak'in ku bo'ota'al uti'al le kaláant toj óolalo'.

Bey kajnáalen, ba'ax je'el u páajtal in beetike'

- ◊ *K'áat chi'itik yéetel pa'ajóolt le
tsoolol ku ts'a'abal k'aj óoltbil
tumen mola'ayilo'ob jala'ach*
- ◊ *U yila'al u meyajta'al tu beel u
taak'inil kaaj*
- ◊ *U yila'al u chúukbesa'al ba'ax
p'isa'an u beeta'al tumen u
jala'achil Péetlu'um*
- ◊ *U k'áata'al tsoolol*

RENACIMIENTO MAYA
YUCATÁN
GOBIERNO DEL ESTADO | 2024 ♦ 2030

SAF
SECRETARÍA DE
ADMINISTRACIÓN
Y FINANZAS